

УДК 159.922.76-056.26:615.851:78

Стець Валентина Іванівна

кандидат філософських наук,

доцент кафедри психології

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Stets Valentyna

Candidate of Philosophical Sciences

Associate Professor of the Department of Psychology

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

ORCID: 0000-0002-5530-5376

[https://doi.org/10.60022/3\(2\)-6GF](https://doi.org/10.60022/3(2)-6GF)

ЕФЕКТИВНІСТЬ МУЗИКОТЕРАПІЇ В РОБОТІ З ДІТЬМИ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

THE EFFECTIVENESS OF MUSIC THERAPY IN WORKING WITH CHILDREN WITH VISUAL IMPAIRMENTS: PSYCHOLOGICAL ASPECT

Анотація. Музикотерапія є методом, що інтегрує музику в процес психологічної корекції, спрямовуючи її на оптимізацію розвитку дитини. Серед численних методик музичної терапії можна виділити ті, що використовують музику як основний інструмент впливу, а також ті, що доповнюють інші корекційні підходи для посилення їхньої ефективності.

Мета спеціально організованого навчання та виховання дітей з аномаліями розвитку полягає в пошуку найбільш результативних методів компенсації втраченої функціональності. Наукові дослідження підкреслюють важливість залучення дітей з обмеженими можливостями до різноманітної музичної діяльності.

Більшість дітей з порушенням зором мають середній рівень музичного розвитку, що проявляється в здатності уважно слухати музичні твори, емоційно реагувати на них, розуміти їхній зміст та давати естетичну оцінку.

Емоційна сфера дітей з порушенням зором розвинена відносно добре, що підтверджують результати проведеного обстеження. Виходячи з отриманих даних, була розроблена та апробована корекційна програма, спрямована на розвиток дітей з порушеннями зору через музикотерапію.

Результати дослідження свідчать про високу ефективність корекційної програми: показники, що продемонстрували діти, суттєво зросли за практично всіма параметрами. Кількість дітей з високим рівнем музичного та загального розвитку зростає в середньому на 20%. Після завершення корекційної роботи була зафіксована позитивна динаміка не лише в музичному розвитку (відчуття ритму, темпу тощо), але й в загальному розвитку психічних функцій (пам'яті, уваги тощо).

Отже, висловлене припущення про можливість всебічного розвитку дитини з порушеннями зору через музичну терапію є обґрунтованим. Процес корекційного розвитку дітей з дефектами зору, що реалізується за допомогою музикотерапії, може розглядатися як важливий засіб компенсації.

Ключові слова: порушення розвитку, порушення зору, музикотерапія.

Summary. *Music therapy is a method that integrates music into the process of psychological correction, aiming to optimize the development of the child. Among the numerous music therapy techniques, there are those that use music as the primary tool of influence, as well as those that complement other corrective approaches to enhance their effectiveness.*

The goal of specially organized education and upbringing for children with developmental abnormalities is to find the most effective methods of compensating for lost functionality. Scientific studies emphasize the importance of involving children with disabilities in diverse musical activities.

Most children with visual impairments exhibit an average level of musical development, demonstrated by their ability to attentively listen to musical compositions, respond emotionally to them, understand their content, and provide aesthetic evaluations.

The emotional sphere of children with visual impairments is relatively well developed, as confirmed by the results of the conducted examination. Based on the obtained data, a correctional program was developed and tested, aimed at the development of children with visual impairments through music therapy. The results of the study indicate the high effectiveness of the correctional program: the indicators demonstrated by the children significantly increased across almost all parameters. The number of children with high levels of musical and general development increased by an average of 20%. After completing the corrective work, a positive dynamic was observed not only in musical development (sense of rhythm, tempo, etc.) but also in the overall development of mental functions (memory, attention, etc.).

Thus, the assumption about the possibility of comprehensive development of children with visual impairments through music therapy is substantiated. The corrective development process for children with visual defects, implemented through music therapy, can be considered an important means of compensation.

Keywords: *developmental disorders, visual impairments, music therapy.*

Постановка проблеми. Формування гуманістичного суспільства нерозривно пов'язане з концепцією особистості, яка розвивається разом зі змінами світу. Вирішення цієї проблеми напряду залежить від рівня освіти, який є центральною складовою людської культури. На думку фахівців, сьогодні особлива увага приділяється індивідуальному розвитку людини, її особистісному зростанню, духовності та ставленню до оточуючого світу. Психологи та педагоги закликають до гуманізації освіти, де пріоритет надається розвитку не лише знань і вмінь, але й особистісних якостей та музичних здібностей дітей. Найважливішим завданням є не лише передача знань, але й формування інтересу до самостійного пізнання.

Музичне мистецтво має значний вплив на розвиток особистості дитини з раннього віку, стимулюючи її творчі здібності. Заняття музикою активізують інтелектуальний та емоційний потенціал дитини, і чим раніше це відбувається, тим сильніше буде зв'язок з культурними цінностями. Важливо, щоб сприйняття музики було не просто пасивним, а глибоким і осмисленим, що сприяє розвитку внутрішнього світу дитини, її почуттів і думок. Музика, як мистецтво, не існує поза процесом її сприйняття; її вплив на дитячу духовність можливий лише тоді, коли діти вчаться сприймати її як носій ідей і почуттів.

Діти особливо відкриті до музичного мистецтва і можуть брати активну участь у творчій діяльності, яка сприяє формуванню інтересу до музики та її правильного розуміння. Важливо також пробудити у них бажання постійно спілкуватися з музикою та розвиватися у цій сфері. Вивчення музики допомагає дитині осмислити навколишню дійсність, сформувати уявлення про закони світу та саму себе через розвиток музично-сенсорних здібностей.

Безперечно, музичний розвиток є важливою частиною виховання. Сучасні музичні технології, такі як музикотерапія, відіграють значну роль у формуванні емоційної чутливості та розвитку музичних здібностей. Будь-які труднощі у розвитку дитини заважають їй засвоювати загальнолюдські культурні цінності, що є необхідною умовою для формування вищих психічних функцій, свідомості та особистості. Такі проблеми можуть негативно впливати на соціальні навички та призвести до труднощів у взаємодії з оточуючими.

Сьогодні проблема дітей із труднощами розвитку є надзвичайно актуальною, і кожна дитина потребує індивідуального підходу. Важливо не лише виправляти недоліки, але й розвивати потенціал дитини, зважаючи на її особистісні особливості. Дитина є не лише суб'єктом діяльності, але й об'єктом її власного розвитку. Тому необхідно стимулювати її активність у суспільстві.

Традиційна психологія надає перевірені засоби досягнення високих результатів. Проте в останні роки зростає інтерес до нетрадиційних підходів у вихованні, зокрема до поєднання традиційних і новаторських методів. Одним із таких нетрадиційних методів є музикотерапія.

Результати численних досліджень та експериментів підтверджують, що певні мелодії дійсно мають потужний терапевтичний ефект. Зокрема, духовна релігійна музика відновлює душевну рівновагу та приносить відчуття спокою. Також позитивний вплив мають твори класичних композиторів. Музикотерапія не тільки допомагає дітям краще засвоювати матеріал з музики та інших предметів, але й пробуджує у них справжній інтерес до всього, що їх оточує.

Однак проблема впливу музики на дітей з обмеженими можливостями залишається недостатньо дослідженою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вплив музики на організм людини відомий з давніх часів, і згодом у стародавніх цивілізаціях Китаю, Індії, Єгипту та Греції музику застосовували в медицині як лікарі, так і філософи, жерці та музиканти.

Манегетті вказував на здатність музики впливати на емоційний стан людини, зазначаючи, що вона може навіть «лікувати безумства». Він вважав, що деякі музичні твори та інструменти здатні підняти людину на рівень суспільних вимог, допомагаючи зрозуміти свій внутрішній світ та єдність з полісом. Він вбачав у музичному вихованні засіб гармонізації особистості з суспільством [1].

Музичне виховання слід розпочинати з народження. Зволікання в цій сфері може уповільнити розвиток дитини, оскільки природні здібності можуть зникнути без належного стимулювання. Важливо, щоб музичне навчання охоплювало всі етапи розвитку дитини, починаючи з раннього дитинства [2].

Французький композитор Марен Маре ще 200 років тому складав музичні твори, спеціально присвячені лікуванню. Його цикл з 12 сонат використовувався для терапії подагри, а соната для альта та клавесина супроводжувала хірургічні операції. Музику призначали пацієнтам для полегшення численних хвороб, адже при дворах знаті завжди були музиканти. Навіть барабанні ритми вважалися лікувальними — лікарі стверджували, що «шлунок любить ритм», тож під час обідів грали барабанний супровід [3].

Природа теж реагує на музику: експерименти показали, що легка, ненав'язлива музика сприятливо впливає на розвиток клітин. Сучасна музикотерапія почала розвиватися наприкінці 1940-х років у країнах Західної Європи та США, де було створено перші музично-психотерапевтичні товариства і центри. Найбільш популярними стали школи у Швеції, Австрії, Швейцарії та Німеччині.

У Німеччині музикотерапію (за методами Швабе, Келера, Кеніга) проводять із урахуванням психофізичної єдності людини, що забезпечує комплексний підхід і враховує фізичні, емоційні, комунікативні та регулятивні аспекти [4].

На початку XX століття інтерес до музикотерапії різко зріс. У Великій Британії Ж. Альвін заснував Товариство музичної терапії, у Відні з'явився Центр музикотерапії, а в США було створено Комітет по вивченню взаємозв'язку музики з медициною. Музика активно використовується в хірургії, кардіології, стоматології та для лікування нервових і психічних захворювань [5].

Мета статті полягає у детальному аналізі впливу музикотерапії на психічний розвиток дітей з особливостями розвитку.

Виклад основного матеріалу. Музикотерапія є специфічним методом роботи з дітьми, що передбачає використання музики у різних формах, таких як прослуховування музичних творів, гра на інструментах та спів. Ця форма терапії сприяє розвитку дитини, покращенню її емоційного стану та налагодженню стосунків між педагогом і дитиною, а також між

самими дітьми. Музикотерапія розвиває внутрішнє відчуття контролю, відкриває нові здібності та підвищує самооцінку.

Діти з порушеннями зору стикаються з певними труднощами у оволодінні різними видами діяльності, але їхні компенсаторні механізми дозволяють їм досягати успіху в окремих сферах. Це зумовлено величезними резервами розвитку, які організм має, але не завжди реалізує [6].

Зоровий аналізатор має значні можливості компенсаторного розвитку, які не використовуються в повній мірі при нормальному зору. Компенсація здійснюється через інші сенсорні функції, такі як слухова та тактильна. Для дітей з порушеннями зору особливо важливою є слухова функція. Якщо ці діти отримують можливість реалізувати свої компенсаторні здібності в умовах корекції, це може призвести до успіхів у музичній діяльності, незважаючи на їх дефекти.

Важливо зазначити, що поняття музичних здібностей тісно пов'язане з музичністю, основним показником якої є емоційне переживання музики. Для того щоб емоційно реагувати на музику, потрібно спочатку сприйняти її звукову структуру. Якщо людина реагує на музику, але сприймає лише невелику частину, то розуміння виразного змісту музики буде обмеженим. Отже, музичність — це сукупність здібностей, необхідних для музичної діяльності, що включає єдність емоційної реакції на музику та особливостей слухового сприйняття [7].

На сьогоднішній день вітчизняні психологи заклали теоретичний і методологічний фундамент досліджень музичного розвитку, накопичили значний фактичний матеріал та його інтерпретацію. Проте діагностичні методи розробляються не так інтенсивно. У вивченні музичності застосовують різноманітні методи, такі як спостереження, експерименти та аналіз діяльності. Однак ці методи часто не відповідають вимогам стандартної діагностики. Потреба у відповідних методах стає все більш актуальною в контексті використання психологічних знань у педагогіці.

Сьогодні у психологічній діагностиці розрізняють методи дослідження загальних і спеціальних здібностей, хоча поділ не завжди є строгим. У деяких методиках використовуються завдання, які походять з тестів для вивчення інтелекту.

Діагностика дітей з обмеженими можливостями, зокрема з порушеннями зору, вимагає спеціальних методик, яких, на жаль, недостатньо. Тому доводиться адаптувати існуючі методи для дітей з нормальним зором. Це включає модифікацію стимульного матеріалу та процедури дослідження відповідно до психологічних особливостей дітей і впливу дефектів зору на їх психічний розвиток.

На першому етапі дослідження було проведено діагностику дітей з порушеннями зору.

Для діагностики також використовувалося опитування батьків, результати якого допомогли зробити попередні висновки про особливості музичного виховання в родині. Для визначення рівня розвитку

дітей дошкільного віку з порушеннями зору застосовувалися такі методики:

I. Діагностика музичної діяльності (Г.А. Урунтаєва).

II. Діагностика рівня музичного та психомоторного розвитку дитини (А.І. Буреніна).

III. Діагностика музичності (Є. Ведрашко) [8].

Використання бесіди з дітьми як діагностичної методики дозволило з'ясувати, чим люблять займатися діти, їх інтереси та музичні схильності. Результати показали, що діти з порушеннями зору мають широкий спектр інтересів до різних видів діяльності.

Більшість дітей з порушеннями зору (60%) віддають перевагу перегляду мультиплікаційних фільмів. Це, ймовірно, пов'язано з охороною зору таких дітей, адже батьки обмежують їх від тривалих зорових навантажень. Проте 20% дітей пов'язують свій вільний час із музичною діяльністю, люблячи слухати музику, співати і танцювати. В дитячому садку їм найбільше подобається відвідувати музичні заняття.

Діти з порушеннями зору реалізують себе в різних видах діяльності, які приносять їм радість і задоволення, викликаючи позитивні емоції. Розвиток музичної діяльності, як правило, відбувається в дошкільному закладі під час музичних занять, але роль батьків у цьому процесі також є важливою [9].

У зв'язку з цим було доцільно провести опитування членів родини для визначення рівня їхньої участі в розвитку музичності дітей. Результати опитування показали, що 32% батьків дітей з порушеннями зору відвідують разом із ними концерти, тоді як 70% не вважають це обов'язковим.

На їхню думку, достатньо того, що вдома у дітей є музичні іграшки (в 100% випадків) та аудіотехніка (в 81% випадків), за допомогою якої діти регулярно слухають музику разом з батьками (так вважають 54% батьків).

Таким чином, батьки продемонстрували результати, які свідчать про недостатньо високий рівень їхньої участі в музичному вихованні дітей. Один з батьків дітей з порушеннями зору має музичну освіту в 22% випадків, і, відповідно, вдома у них є музичний інструмент.

Дослідження за методикою Г.А. Урунтаєвої проводилось індивідуально з кожною дитиною. Дітям пропонувалося прослухати пісню «Найщасливіша» з сюїти «Пісні нашого серця» (музика Пономаренко А.). Під час прослуховування здійснювалося педагогічне спостереження за поведінкою дитини, її мімікою та рухами, що супроводжували процес прослуховування [10].

Після завершення музичного твору діти відповідали на питання щодо його характеру, настрою та змісту. У разі труднощів пропонувалося прослухати пісню ще раз. Усі відповіді фіксувалися для подальшого аналізу.

Високий рівень розвитку вміння слухати музичний твір продемонстрували 23% дітей, які уважно слухали музику до кінця. Середній рівень показали 40% дітей, які не дотерпівши, почали відволікатися.

Низький рівень (37%) виявили діти, які не звертали уваги на музику, займалися сторонніми справами, і, зрештою, не зрозуміли пісні.

За двома показниками (розуміння та естетична оцінка музичного твору) діти показали однакові результати: 20% мали високий рівень, самостійно визначаючи характер музичного твору та надаючи естетичну оцінку. Естетичні почуття у них були добре розвинені, мелодія викликала позитивні емоції. 20% дітей показали низький рівень: вони мали труднощі зі словесним позначенням характеру музики, вказуючи лише на дії, а не на зміст пісні. Середній рівень розвитку зазначених здібностей продемонстрували 60% дітей, які давали словесні характеристики після наведених питань, підбираючи епітети на кшталт «чарівна».

Таким чином, більшість дітей має середній рівень розвитку в таких аспектах, як слухання музичних творів, розуміння змісту та естетична оцінка. Високий і низький рівні спостерігаються лише у невеличкій частини дітей.

Використання методики А.С. Буреніної дозволило виявити рівень музичного та психомоторного розвитку дітей. Дітям було запропоновано прослухати «вальс з чарівними дзвіночками», що стало основою музично-рухового етюд, розробленого Т.В. Нестеренко, одним із провідних фахівців у галузі музичного руху. Діти повинні були виразно передати емоції, які викликала музика вальсу: збудження, захоплення при звучанні дзвіночків та легкий сум при їх зникненні.

Цей музично-руховий етюд допомагає розвивати систему здібностей, образне мислення, уяву, а також свободу, пластичність і виразність рухів. Методика дозволила виявити особливості музикальності, емоційності, творчих проявів, уваги, пам'яті, нервових процесів, пластики і координації рухів дітей, а також адекватно оцінити всі ці параметри. 11% дітей отримали 5 балів, що свідчить про високий рівень розвитку музикальності. Ці діти правильно передавали образи в рухах, адекватно змінюючи їх відповідно до темпу і ритму музики. 49% дітей продемонстрували середній рівень: вони вміли виражати загальний характер музики, але початок і кінець твору не завжди збігалися з їх рухами. 40% дітей отримали низькі оцінки (0–1 бал): їхні рухи не відповідали характеру музики і не збігалися з темпом.

Таким чином, діти з порушеннями зору демонструють середній рівень розвитку вищезгаданих параметрів. Труднощі, які вони відчувають при виконанні завдань, переважно пов'язані з особливостями психічного розвитку. Проте емоційна сфера у них практично не страждає: діти емоційно реагують на музику, що є першим свідченням їхньої музичності.

Дані про рівень музичного та психомоторного розвитку дітей наведені в таблиці 1 «Рівень музичного та психомоторного розвитку дітей».

Наступна методика передбачала виконання завдань для дітей, як індивідуально, так і в групах. Під час індивідуальних занять вдалося виявити такі здібності: розвиток звуковисотного слуху, відчуття ритму та відчуття ладу.

Таблиця 1

Рівень музичного та психомоторного розвитку дітей

Параметр	Кількість дітей, %		
	0–1 низький	2–4 середній	5 високий
Музичність	41	52	9
Емоційна сфера	19	68	11
Творчі прояви	42	41	22
Увага	38	49	8
Пам'ять	43	52	11
Рухливість нервових процесів	37	48	9
Пластичність, гнучкість	41	43	21
Координація рухів	39	37	19

Дітям запропонували заспівати знайому пісню без музичного супроводу. Половина учасників (51%) успішно виконала завдання, тоді як 49% заспівали фальшиво, незважаючи на те, що їм надавали музичний акомпанемент.

Для оцінки відчуття ритму діти взяли участь у грі «Ехо», де мали відтворити звуки тварин і птахів, виконуючи їх у різних ритмах. Після цього кожен учасник співав свою улюблену пісню, поки інший акомпанував на бубні. Більшість дітей (60%) успішно справилися із завданнями, проявивши зацікавленість, тоді як 40% мали труднощі, допускаючи помилки як у грі «Ехо», так і під час виконання пісні.

Діти прослухали кілька музичних фрагментів і повинні були визначити, чи є вони завершеними. Лише 40% дітей впоралися без помилок, а решта 60% мали певні труднощі, вагаючись у відповідях, хоча попередньо їм пояснили, які мелодії вважаються завершеними.

Діти прослухали кілька мелодій у різних темпах і повинні були ідентифікувати їх, використовуючи умовні позначення: черепаха для повільного темпу, заєць для швидкого. Це завдання виконали без помилок 50% дітей, решта не змогла справитися.

Діти прослухали музичний твір і визначали його жанр — вальс чи марш. Це викликало певні труднощі у 40% дітей, натомість 60% впоралися без помилок.

Таблиці 2 та 3 «Розвиток основних музичних здібностей» (індивідуальні та колективні завдання) наведені далі в тексті.

Таким чином, підсумовуючи виконану роботу з оцінки рівня музичного розвитку, можна стверджувати, що діти з порушеннями зору демонструють середній рівень музичних здібностей. Однак деякі

з них мають значний музичний потенціал, який може бути реалізований як через спеціалізоване корекційне навчання, так і за підтримки батьків. Завдання педагогів, які працюють з такими дітьми, полягає в тому, щоб виявити їхні природні задатки та, не втрачаючи сенситивний період, коригувати й розвивати їх у повній мірі.

На другому етапі нашої роботи була реалізована корекційна програма для дітей з порушеннями зору. Виходячи з отриманих даних, ми вирішили розробити спеціальну корекційну програму для дітей із обмеженими можливостями розвитку, зокрема з порушеннями зору. Основою нашої програми стало розуміння того, що музична діяльність сприяє емоційному, творчому, моральному, естетичному та інтелектуальному розвитку дітей, а також може виконувати компенсаторну функцію. У розробці програми враховувалися психологічні особливості дітей із порушеннями зору.

Заняття музикою, ритмікою та танцями позитивно впливають на емоційний і творчий розвиток дітей, формуючи музичний слух, пам'ять та пластичність. Діагностика виявила у дітей певну невпевненість у танцювальних рухах, брак уяви в творчості та слабке відчуття музичного ритму. Успіхи в музичному вихованні залежать від правильної організації та регулярності занять, що зумовило необхідність створення плану корекційного музичного розвитку дітей через музикотерапію. Програма орієнтована на дітей старшого дошкільного віку.

Основна мета програми — корекційний розвиток дітей з порушеннями зору в музичній діяльності через музикотерапію.

Таблиця 3

Розвиток основних музичних здібностей (колективні завдання)

Здібність	Кількість дітей, %	
	Без помилок	З помилками
Орієнтація в тембрах	61	41
Визначення засобів музичної виразності	49	49
Образне бачення	52	52
Орієнтація в жанрах	58	38

Таблиця 2

Розвиток основних музичних здібностей (індивідуальні завдання)

Здібність	Кількість дітей, %	
	Без помилок	З помилками
Звуковисотний слух	50	50
Відчуття ритму	60	40
Відчуття ладу	40	60

Заняття з корекційної музичної діяльності проводяться в груповій формі один раз на тиждень по 25 хвилин. Для досягнення оптимальних результатів важливо рівномірно розподілити психофізичне та мовне навантаження.

Заняття структуроване за схемою: вступна частина, основна частина та підсумкова частина.

Таким чином, корекційні заняття не лише розвивають музичні навички, але й позитивно впливають на емоційний та соціальний розвиток дітей з порушеннями зору.

У динамічних музичних іграх також необхідна миттєва реакція на зміни в музиці, на рухи однолітків, прояв креативності. Танці та пантоміма є формами художньої діяльності, які оптимально сприяють формуванню та розвитку дитячої творчості. Однією з ключових умов для розвитку у дошкільників з обмеженими можливостями творчості в танці є усвідомлене ставлення дітей до засобів танцювальної виразності, а також оволодіння мовою пантомімічних і танцювальних рухів. У процесі занять діти з обмеженими можливостями ознайомлюються не лише зі значенням окремих рухів, але й з принципами їх модифікації, а також з базовими прийомами композиції танцю. Для цього використовуються танцювальні етюди та пантомімічні вправи.

Бесіди «Поринемо у світ музики» організовуються з урахуванням особливостей розвитку дітей з обмеженими можливостями, їх можливостей сприймання музики. Під час проведення таких бесід бажано використовувати відеотехніку або аудіозаписи. Розповіді супроводжуються прослуховуванням музичних фрагментів, виконаних на різних музичних інструментах. У ході бесід у дітей розширюється кругозір, розвивається слухове сприймання музики.

В залежності від поставлених цілей музичний педагог може комбінувати завдання або використовувати окремі з них при плануванні занять.

Під час третього етапу роботи ми провели оцінку ефективності корекційної програми та підвели підсумки виконаної корекційної діяльності.

Для перевірки результативності програми ми вважали за необхідне здійснити повторну

діагностику дітей з порушеннями зору. В процесі обстеження були використані ті ж методи, що й під час первинної діагностики. Результати повторної діагностики доцільно представити у вигляді діаграм, оскільки вони дозволяють чітко відстежувати динаміку розвитку дітей та порівнювати результати з первинною діагностикою.

Дослідження розпочалося з бесіди, під час якої ми отримали інформацію про улюблені заняття дітей, їх схильності та інтереси. Результати виявилися наступними: 20% дітей віддали перевагу перегляду мультфільмів по телевізору (1), 20% — образотворчій діяльності (малювання) (2), інші 48% — музичній діяльності (3).

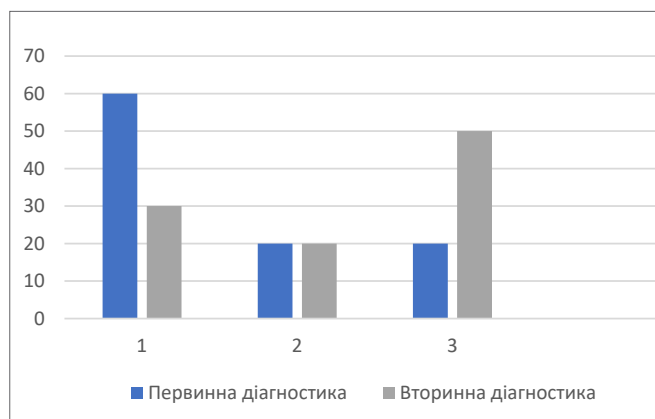
Отже, кількість дітей, які з радістю слухають музику, співають, танцюють і грають у музичні ігри, збільшилася на 30%. Більшість дітей виявили перевагу музичній діяльності, що свідчить про зростаючий інтерес до музики в цілому, та про те, що вони визначають її як пріоритетну діяльність (мал. 1).

Звісно, інтереси дітей формуються не лише під впливом педагогічного оточення, але й завдяки близьким, які відіграють важливу роль у їх музичному розвитку. Результати опитування батьків показали, що загалом вони сприяють поглибленому музичному розвитку своїх дітей.

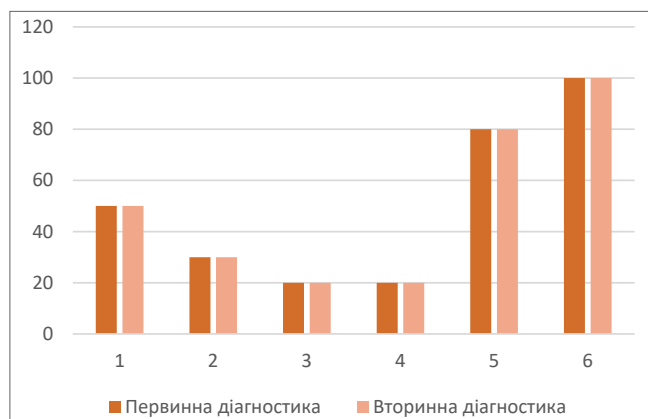
Так, 70% батьків почали більше часу присвячувати прослуховуванню музики разом із дітьми (1), тоді як раніше цим займалися лише 50%. Кількість батьків, які разом із дітьми відвідують концерти, зросла на 20% (2). Інші параметри залишилися на тому ж рівні: наявність музичної освіти у батьків (3), наявність музичних інструментів у родині (4), аудіотехніки (5) та музичних іграшок у дітей (6).

Отже, батьки виявили більший інтерес до музичного виховання своїх дітей, продемонструвавши вищий рівень участі в їх музичному розвитку порівняно з результатами первинної діагностики. Вони зазначили, що діти почали більш емоційно реагувати на музику, діляться враженнями від музичних занять, і ці зміни в поведінці їх особливо радують.

З метою дослідження музичності та естетичних почуттів у дітей нами була повторно застосована

Мал. 1. Результати повторної діагностики (бесіди) з дітьми

Мал. 2. Результати повторної діагностики (бесіди) з батьками

методика Урунтаєвої Г.А. Обстеження проводилося в індивідуальному форматі. Кожній дитині було запропоновано прослухати незнайому пісню та спробувати визначити її характер і настрій.

Уміння слухати музичний твір (1). Високий рівень розвитку цієї здатності продемонстрували 50% дітей, що свідчить про зростання на 30% у порівнянні з первинними результатами. Ці діти сумлінно виконали завдання, уважно слухаючи пісню до кінця. Середній результат показали 30% дітей, які не змогли вислухати музику до кінця та відволікалися на сторонні предмети. Низький результат спостерігався у 20% дітей, які займалися сторонніми справами під час завдання, дивилися на себе в дзеркала або відволікалися на своє взуття.

Емоційна чутливість до музики (2). У 30% випадків діти точно визначили емоційний характер пісні, на їхніх обличчях під час прослуховування були помітні позитивні емоції. Середній рівень розвитку цієї здатності спостерігався у 50% дітей, які проявляли менш виражені емоційні реакції. Низький рівень зафіксовано у 20% дітей, які не змогли уважно вислухати пісню, відволікалися та не зрозуміли зміст твору.

Розуміння (3) та естетична оцінка музичного твору (4). Високий рівень розвитку цих здібностей спостерігався у 30% дітей, які без труднощів визначали і словесно описували характер пісні. Естетичні почуття у цих дітей були досить розвинуті, пісня викликала у них яскраві емоції. Низький рівень розвитку цих двох здібностей продемонстрували 10% дітей, які мали труднощі з визначенням характеру музики і повторювали загальні епітети, що не розкривали особливостей пісні.

Таким чином, можна стверджувати, що рівень музичного розвитку зріс практично за всіма показниками. Діти показали результати, які якісно відрізняються від первинного обстеження, а також зріс відсоток дітей з високим рівнем музичності.

Методика А.С. Буреніної дозволила детально оцінити особливості музичності, емоційності, творчих проявів, уваги, пам'яті, нервових процесів, пластики та координації рухів дітей.

Результати дослідження

1. Музичність (1). Високий рівень розвитку продемонстрували 30% дітей, які отримали 5 балів. Ці

Мал. 3. Результати діагностики по методиці Урунтаєвої Г.А.

діти правильно передавали в рухах образи та змінювали рухи відповідно до темпу та ритму. Середній бал отримали 40% дітей, а 30% показали низький результат, їх рухи не відображали характер музики.

2. Емоційність (2). 40% дітей отримали 5 балів за виразність міміки та пантоміми, передаючи різноманітні почуття. 10% дітей продемонстрували низький рівень, а 50% — середній, із менш вираженими емоціями.

3. Творчі прояви (3). 30% дітей виявили високий рівень творчості, імпровізуючи під незнайому музику. 40% мали середній творчий потенціал, а 30% показали низький рівень, не виявляючи захоплення процесом.

4. Увага (4). 30% дітей отримали низькі оцінки через розсіяність уваги, 50% — середні, а 20% — високі, виконуючи композицію самостійно.

5. Пам'ять (5). 30% дітей показали низький рівень пам'яті, потребуючи 10 і більше повторень. 50% отримали середні бали, а 20% запам'ятали послідовність рухів менше ніж за 5 повторень.

6. Мобільність нервових процесів (6). 30% дітей проявили високу швидкість реакції на зміну музики. 50% отримали середні бали, а 20% — низькі, з затримками в переходах між рухами.

7. Координація рухів (7). 10% дітей показали низький рівень, 30% — високий, а 60% — середній, відчуваючи труднощі в виконанні.

Результати показали зростання у всіх параметрах порівняно з первинною діагностикою. Зменшилася кількість дітей з низькими оцінками і збільшилася кількість високих результатів, особливо в емоційності, що є важливим показником корекційного розвитку. Діаграма надасть можливість візуалізувати динаміку музичного розвитку дітей.

Результати проведення методики

Методика передбачала індивідуальну та групову роботу з дітьми, що дозволило оцінити рівень розвитку різних музичних здібностей.

Індивідуальні завдання

1. Розвиток звуковисотного слуху (1). 70% дітей без помилок виконали завдання заспівати пісню без супроводу, тоді як 30% заспівали фальшиво, навіть під час музичного супроводу.

2. Відчуття ритму (2). 80% дітей без помилок акомпанували на бубні співаючій дитині, 20% допустили помилки.

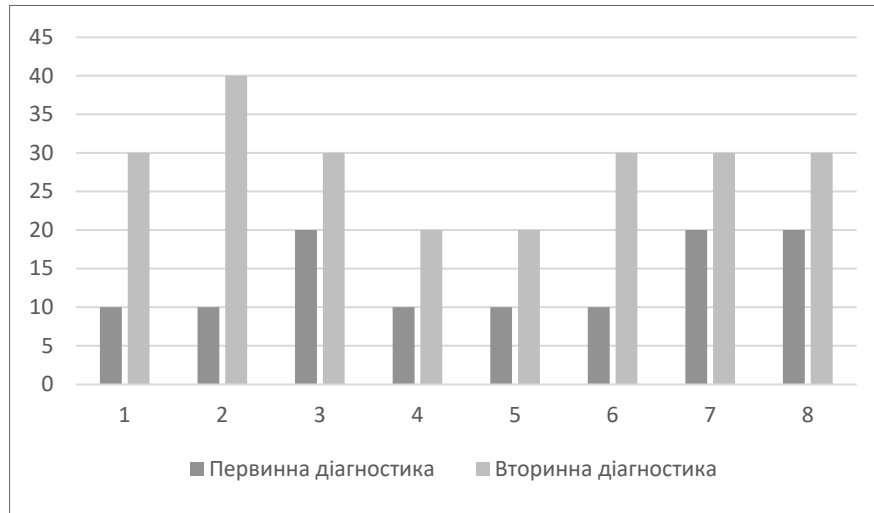
3. Відчуття ладу (3). 60% дітей без помилок визначили, чи мелодія завершена, тоді як 40% мали помилки. Загалом на 20% дітей більше надали безпомилкові відповіді.

Групові завдання

4. Орієнтація в тембрах (4). 90% дітей без помилок назвали музичний інструмент за звучанням, 10% мали труднощі.

5. Визначення засобів музичної виразності (5). 70% дітей без помилок виконали завдання з визначення темпу, 30% допустили помилки.

6. Образне бачення (6). 70% дітей справилися з завданнями без помилок, решта 30% не змогли їх виконати.

Мал. 4. Результати діагностики за методикою А. С. Буреніної

7. Орієнтація в жанрах (7). 90% дітей без помилок визначили жанр твору, 10% мали труднощі з відповідями.

Висновки. З результатів дослідження видно, що порушення зору не є непереборною перешкодою для успішного оволодіння музичною діяльністю. Однак не можна не визнати, що зоровий дефект викликає зміни в психічній активності, що чітко проявляється в особливостях уваги, пам'яті та мовлення таких дітей.

Пріоритетною є емоційна сфера дітей з порушеним зором, яка, варто відзначити, розвинена у них досить добре, про що свідчать результати обстеження.

Також, безсумнівно, не слід забувати про компенсаторні здібності дітей. Завдяки спеціальним завданням з використанням музикотерапії було виявлено, що поряд із порушеною увагою та пам'яттю, діти мають високий рівень розвитку слухових сприйнянь, зокрема здатність розрізняти звуки.

Список використаних джерел

1. Музыка души. Введение в музыкотерапию. (Сложено за лекціями Антоніо Менегетті). СПб., 2012. 136 с.
2. Шипулін Г.П. Лікувальний вплив музики // Питання сучасної психоневрології. Т. 38. Л., 2006. 479 с.
3. Тарасов Г.С. Про психологію музики // Питання психології, 2004. № 5. С. 95–100.
4. Царькова Є.Г. Діалогічний простір музики у змінюваному світі / — Музична психологія як наука: історія становлення та предметна область, Харків, 2009. 174 с.
5. Арттерапія у спеціальній освіті: Навч. для ст. серед. і вищ. пед. навч. закладів / Е.А. Медведєва, І.Ю. Левченко, Л.Н. Комісарова, Т.А. Добровольська. К.: Вид. центр «Академія», 2012. 285 с.
6. Земна М.І. Учителю про дітей з порушеннями зору. Львів., 2003. 159 с.
7. Теплий Б.М. Психологія музичних здібностей. К.: Наука, 2012. 348 с.
8. Ведрашко Є.А. Діагностика музичних здібностей // Учитель року. 2001. № 3. 34 с.
9. Любовський В.І., Розанова Т.В. Спеціальна психологія: Навчальний посібник для студентів дефектологічних факультетів педагогічних вузів (під ред. Любовського В.І.). К., 2011. 398 с.
10. Урунтаєва Г.А. Діагностика психологічних особливостей дошкільника. К., 2007. 96.

References

1. Muzyka dushi. Vvedennia v muzykoterapiiu. (Skladeno za lektsiiamy Antonio Menehetti). SPb., 2012. 136 s.
2. Shypulin H. P. Likuválny vplyv muzyky // Pytannia suchasnoi psykhonevrolohi. T. 38. L., 2006. 479 s.
3. Tarasov H. S. Pro psykhologiiu muzyky // Pytannia psykhologii, 2004. № 5. S. 95–100.
4. Tsarkova Ye. H. Dialohichnyi prostir muzyky u zminiuvanomomu sviti / — Muzychna psykhologhiia yak nauka: istoriia stanovlennia ta predmetna oblast, Kharkiv, 2009. 174 s.
5. Artterapiia u spetsialnii osviti: Navch. dlia st. sered. i vyshch. ped. navch. zakladiv / E. A. Medvedieva, I. Iu. Levchenko, L. N. Komisarova, T. A. Dobrovolska. K.: Vyd. tsentr "Akademiia", 2012. 285 s.
6. Zemna M. I. Uchyteliu pro ditei z porushenniamy zoru. Lviv., 2003. 159 s.
7. Teplyi B. M. Psykhologhiia muzychnykh zdibnostei. K.: Nauka, 2012. 348 s.
8. Vedrashko Ye. A. Diahnostyka muzychnykh zdibnostei // Uchytel roku. 2001. № 3. 34 s.
9. Liubovskiy V. I., Rozanova T. V. Spetsialna psykhologhiia: Navchalnyi posibnyk dlia studentiv defektologichnykh fakultetiv pedahohichnykh vuziv (pid red. Liubovskoho V. I.). K., 2011. 398 s.
10. Uruntaieva H. A. Diahnostyka psykhologichnykh osoblyvostei doshkilnyka. K., 2007. 96.